

Karolina Rymarczyk, Kamil Niziołek,
Ewa Helena Gołębiewska, Adrian Skoczek
Instytut Psychologii WFCH
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Ewolucyjne korelaty trwałości i jakości bliskich związków

1. Wstęp teoretyczny do problematyki badań

Według czołowych naukowców, zajmujących się zagadnieniem ewolucji, jednym z ważniejszych motorów napędzających ewolucję ludzkiego umysłu jest dobór płciowy (Buss, 2001; Dawkins, 2010). Sprawił on, że na przestrzeni milionów lat gatunek ludzki wykształcił zestaw swoistych preferencji – mechanizmów rozwiązujących problemy adaptacyjne z zakresu wyboru, pozyskania i utrzymania partnera seksualnego. Motywują one do poszukiwania tego, co niezbędne dla wzbogacenia zasobów potrzebnych do przetrwania lub prokreacji (Orians, Heerwagen, 1992).

Z uwagi na rozbieżności płciowe związane z poziomem inwestycji rodzicielskich, kobiety i mężczyźni znacząco różnią się między sobą pod względem cech preferowanych u osób odmiennej płci (Buss, Barnes, 1986). Jednak niezależnie od płci, gwarancją sukcesu prokreacyjnego jest zbudowanie trwałego związku (Kirkpatrick, 1998).

W środowiskach naszych przodków, współpracujący przez dłuższy czas rodzice zwiększali szanse swojego potomstwa na przetrwanie i lepsze przystosowanie się. O jakości i trwałości związku decyduje trafność wyboru partnera, którego dokonuje się m.in. na podstawie oceny tzw. wartości prokreacyjnej.

Dobrym wyznacznikiem jakości i trwałości związku jest trójczynnikowa teoria miłości Sternberga (1986). Pierwszy z czynników – intymność – oznacza te pozytywne uczucia i towarzyszące im działania, które wywołują przywiązanie, bliskość i wzajemną zależność partnerów od siebie. Namiętność jest konstelacją silnych emocji zarówno pozytywnych (zachwyty, pożądanie), jak i negatywnych (zazdrość, tęsknota), często z mocno uwydatnionym pobudzeniem fizjologicznym. Emocjom tym towarzyszy bardzo silna motywacja do maksymalnego połączenia się z partnerem. Zobowiązanie jest tu rozumiane jako decyzje, myśli, uczucia i działania ukierunkowane na przekształcenie relacji miłosnej w trwały związek oraz na

utrzymanie tego związku pomimo występowania różnych przeszkód (Sternberg, 1986). Okazuje się, że wybór partnera o wartości prokreacyjnej zdecydowanie niższej lub wyższej od wartości własnej wiąże się z kosztami, które w ostatecznym rozrachunku mogą zniweczyć szansę osiągnięcia sukcesu prokreacyjnego. Dlatego ludzie z reguły wybierają na swoich partnerów osoby o podobnym poziomie wartości prokreacyjnej (Braun-Gałkowska, 1980; DeSteno, Salovey, 1996; Nęcki, 1990; Rostowski, 1987).

Mechanizmem psychologicznym ułatwiającym wybór partnera o podobnej wartości prokreacyjnej jest samoocena (Regan, 1980). To dzięki niej człowiek jest w stanie zorientować się, jakie cechy i w jakim stopniu posiada. Natomiast mechanizmem rozwiązującym problem podtrzymywania trwałości i dbałości o jakość związku są oceny odzwierciedlone, czyli samowiedza jednostki, kształtowana przez interpretację reakcji innych ludzi w stosunku do własnej osoby (Znaniński, 1991). Zawarte w nich informacje funkcjonują jako wzorce spostrzegania własnej osoby z punktu widzenia innych, motywując do korygowania własnych zachowań i odczuć wobec partnera. Zdaniem Murray i Holmesa (2004) pozytywna ocena partnera oraz związku może mieć miejsce jedynie wówczas, gdy jednostka ma pewność, że druga strona także dostrzega jej szczególne walory. W naszych badaniach założyliśmy, że na ocenę własnej wartości prokreacyjnej składają się samoocena oraz ocena odzwierciedlona, dokonywane w zakresie cech preferowanych przez przedstawicieli płci przeciwnej w procesie doboru partnera.

2. Badania własne

2.1. Osoby badane

Badaniami objęto grupę 228 heteroseksualnych osób w wieku 18 – 45 lat ($M = 24,19$, $SD = 4,89$), pozostających w związku trwającym minimum trzy miesiące. W badaniu wzięło udział 106 mężczyzn (46,5%) oraz 122 kobiety (53,5%). Spośród osób badanych 163 pozostawało w związku nieformalnym, zaś 65 w związku formalnym (małżeństwo).

2.2. Narzędzia

Pierwszym z wykorzystywanych narzędzi był Kwestionariusz Jakości Związku (Kuczyńska, 1998), przygotowany na podstawie trójczynnikowej teorii miłości Sternberga (1986; 1988), zbudowany z 21 stwierdzeń odpowiadających wyróżnionym przez niego składowym miłości, jakimi są: Intymność, Namietność i Zobowiązania. Rzetelność skal liczona za pomocą alfa Cronbacha wynosiła odpowiednio: Intymność (0,88), Namietność (0,85) i Zobowiązanie (0,52).

Drugim narzędziem była Skala Wartości Reprodukcyjnych¹ (Jastrzębski, 2015), stworzona na podstawie teorii strategii seksualnych Bussa i Schmitta (1993). Narzędzie to składa się z 56 pozycji, wchodzących w skład czterech skal, odpowiadających najważniejszemu aspektom doboru partnera seksualnego: Dostęp do zasobów, Zaangażowanie, Atrakcyjność fizyczna, Poczucie bezpieczeństwa. Rzetelność skal mierzona współczynnikiem alfa Cronbacha wahała się od 0,75 do 0,93. Narzędzie było wykorzystywane każdorazowo zarówno w wersji odnoszącej się do samooceny (SO), jak i ocen odzwierciedlonych (OD). Badanie zostało przeprowadzone anonimowo, przy wykorzystaniu internetowych wersji narzędzi.

2.3. Uzyskane wyniki

Do obliczeń wykorzystano pakiet statystyczny SPSS Statistics wersja 22.0. Współczynnik korelacji liniowej r-Pearsona posłużył do określenia siły korelacji pomiędzy jakością i trwałością związku oraz oceną wartości prokreacyjnych. Wyniki korelacji zostały zaprezentowane w tabeli nr 1.

Tabela nr 1. Wyniki korelacji pomiędzy oceną wartości reprodukcyjnej a trzema czynnikami miłości w grupie mężczyzn i kobiet

	Intymność		Namiętność		Zobowiązanie	
	M	K	M	K	M	K
Dostęp do zasobów (SO)	0,227*	0,188*	0,272**	0,295**	0,321**	0,146
Zaangażowanie (SO)	0,513**	0,234**	0,550**	0,397**	0,377**	0,295**
Atrakcyjność fizyczna (SO)	0,103	0,022	0,043	0,162	-0,029	0,182*
Poczucie Bezpieczeństwa (SO)	0,198*	0,210*	0,292**	0,238**	0,274**	0,098
Dostęp do zasobów (OD)	0,351**	0,255**	0,222**	0,291**	0,272**	0,198*
Zaangażowanie (OD)	0,660**	0,416**	0,510**	0,380**	0,263**	0,176
Atrakcyjność fizyczna (OD)	0,471**	0,316**	0,260**	0,302**	0,144	0,241**
Poczucie Bezpieczeństwa (OD)	0,400**	0,299*	0,185	0,212*	0,207*	0,152

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

¹ Redakcja Kwartalnika nie uważa za słuszne stosowanie terminu *reprodukcja* w odniesieniu do człowieka. Jednak samo narzędzie jest wartościowe i w rzeczywistości mierzy wartości prokreacyjne.

Do oceny siły związku zastosowana została klasyfikacja Guilforda (1960). Co ciekawe, w przypadku oceny własnej wartości prokreacyjnej w aspekcie samooceny, bardziej znaczące korelacje pojawiły się w grupie mężczyzn. Według odpowiedzi wskazanych przez tę grupę badawczą, należy podkreślić wyraźny związek *zaangażowania SO* z wynikami uzyskanymi na skali: *namiętność* ($r = 0,550$; $p < 0,01$), *intymność* ($r = 0,513$; $p < 0,01$) oraz *zobowiązanie* ($r = 0,377$; $p < 0,01$). Uzyskane wyniki pozwalają na ustalenie, że mężczyźni oceniając swoje wartości prokreacyjne w wymiarze *zaangażowania* wiążą je z trzema wymiarami jakości i trwałości związku: *intymnością*, *namiętnością* i *zobowiązaniem*. Na uwagę zasługuje również przeciętna korelacja pomiędzy skalą *dostęp do zasobów SO* i *zobowiązanie* ($r = 0,321$; $p < 0,01$). Dodatkowo, badanie wykazuje, iż w grupie mężczyzn ocena *własnej atrakcyjności fizycznej* nie jest związana z *jakością i trwałością* związku lub jest związana bardzo słabo.

W grupie kobiet jedynie związek pomiędzy skalą *zaangażowanie SO* i *namiętnością* odznacza się w sposób wyraźny ($r = 0,397$; $p < 0,01$).

Analizując siłę związku między oceną własnych wartości prokreacyjnych w wymiarze ocen odzwierciedlonych a *trwałością i jakością* związku u mężczyzn, można zaobserwować dużo podobieństw i kilka interesujących różnic wobec wyników uzyskanych w aspekcie samooceny. Uwidoczniony został silny związek skali *zaangażowanie OD* ze skalą *intymność* ($r = 0,660$; $p < 0,01$) oraz *namiętność* ($r = 0,510$; $p < 0,01$). Wyniki skali *dostęp do zasobów OD* wykazały przeciętną siłę związku z wynikami skali *intymność* ($r = 0,351$; $p < 0,01$). Na szczególną uwagę zasługują wyniki skali *atrakcyjność fizyczna OD*, które wykazały przeciętną siłę związku ze skalą *intymność* ($r = 0,471$; $p < 0,01$), podczas gdy skala *atrakcyjność fizyczna SO* okazała się nieistotna statystycznie ($r = 0,103$; $p > 0,05$). Podobnie wygląda to w przypadku skali *poczucie bezpieczeństwa OD*, która wykazała przeciętny związek ze skalą *intymność* ($r = 0,400$; $p < 0,01$), podczas gdy skala *poczucie bezpieczeństwa SO* wykazała jedynie słabą siłę związku ($r = 0,198$; $p < 0,05$). Warto zauważyć, że w grupie mężczyzn, wyniki oceny własnych wartości prokreacyjnych wykazują silne korelacje, szczególnie ze skalą *intymności*.

W grupie kobiet uwidoczniony został związek skali *zaangażowanie OD* ze skalą *intymność* ($r = 0,416$; $p < 0,01$) oraz *namiętność* ($r = 0,380$; $p < 0,01$). Ponadto znaczne korelacje ujawniły się pomiędzy wynikami skali *atrakcyjność fizyczna OD* oraz *intymność* ($r = 0,316$; $p < 0,01$) oraz *namiętność* ($r = 0,302$; $p < 0,01$). Warto zauważyć, że w przypadku analizy korelacji wyników wartości prokreacyjnych w aspekcie samooceny z *jakością i trwałością* związku, większość wyników w grupie kobiet wykazała niską siłę związku lub okazała się nieistotna statystycznie.

2.4. Dyskusja

Zaangażowanie jest kluczowym elementem zarówno w aspekcie jakości, jak i trwałości związku, co ma szczególne znaczenie w przypadku kobiet, ponieważ ponoszą one większą inwestycję rodzicielską (Buss, 2007). Po pierwsze, zanik zaangażowania może wskazywać na zakończenie relacji z partnerem (Wojciszke, 2003) i rozpad związku, co wiąże się z ponoszeniem znacznych kosztów psychologicznych. Ponadto, w czasach naszych przodków rozpad związku narażał kobiety – zwłaszcza kobiety w ciąży i karmiące – na brak zasobów, niezbędnych do przetrwania; ograniczone możliwości zdobycia pokarmu; brak ochrony przed zagrożeniami oraz perspektywę samotnego wychowywania potomstwa. Koszt rodzicielstwa w przypadku kobiet, ma również aspekt biologiczny, ponieważ matka karmi dziecko piersią, co w niektórych kulturach trwa do 4 lat (Shostak, 1981). Częściej zatem przeżywały kobiety i dzieci kobiet, które wiązały się z partnerami zaangażowanymi i posiadającymi dostęp do zasobów (Buss, 1994).

W naszych badaniach to właśnie zaangażowanie, które miało gwarantować, że mężczyzna będzie chciał dzielić się z kobietą swoimi zasobami, wykazało najwyższą korelację z jakością i trwałością związku. Mężczyźni zaś w zamian za opiekę oczekiwali od partnerki „posiadania dobrych genów”, co manifestuje się w zwracaniu uwagi na atrakcyjność fizyczną, zewnętrzne przejawy zdrowia czy wiek. Jest to próba zwiększenia prawdopodobieństwa na zdrowe i silne potomstwo, które będzie w stanie dalej się rozmnażać. Drugą kluczową dla mężczyzn sprawą jest problem niepewności ojcostwa (Buss, 1994). Mężczyzna inwestujący w potomstwo swe zasoby dąży do maksymalizacji pewności, że wychowuje swoje dzieci – dlatego oczekuje od partnerki zaangażowania i dawania poczucia bezpieczeństwa, rozumianego jako gwarancja tworzenia monogamicznego związku i dochowania wierności (Buss, Shackelford, 1997).

Fakt, że kobiety wykazują ogromne zaangażowanie w procesie wychowywania potomstwa, sprawia, że stają się one niezwykle cenne w aspekcie prokrecji (Trivers, 1972), co tłumaczy najwyższe korelacje ocen odzwierciedlonych u kobiet właśnie w zakresie zaangażowania. Ponieważ rozmnażamy się płciowo i aby osiągnąć sukces prokreacyjny niezbędny/a jest przedstawiciel/ka płci odmiernej, istotnym staje się, byśmy byli postrzegani jako osoby posiadające atrakcyjne cechy (Niziołek, Gołębiowska, Jastrzębska, Skoczek, Jastrzębski, 2015). Widać to w różnych zachowaniach mających zwiększać naszą ocenę w oczach potencjalnych partnerów, jak stosowanie makijażu u kobiet, czy budowanie iluzji posiadania zasobów u mężczyzn (Buss, 1996). Co za tym idzie, dla jakości związku główną rolę odgrywa to, jak w naszym mniemaniu widzi nas partner, a nie jak my sami siebie oceniamy - stąd częstsze i zazwyczaj silniejsze korelacje zachodzą między jakością związku

a ocenami odzwierciedlonymi. Ocena partnera jest zaś związana z samooceną. Mężczyzna zarabiający średnią krajową będzie inaczej oceniony przez bezrobotną kobietę żyjącą z zasiłku niż przez posiadaczkę znacznej sumy pieniędzy. Analizując z tego punktu widzenia mężczyźni mogą poszukiwać kobiet atrakcyjniejszych fizycznie od siebie, a kobiety mężczyzn bogatszych od siebie. Jednak, co ciekawe, dotyczy to nawet tych kobiet, które same są w stanie sobie zapewnić dostęp do zasobów. Potwierdzają to liczne badania przeprowadzone w różnych kulturach – np. w plemieniu Bakweri z Kamerunu (Ardener, Ardener, Warmington, 1960) czy wśród Amerykanek o różnym statusie ekonomicznym (Buss, 1989). Wszystkie jasno pokazują, że niezależnie od stopnia zamożności, kobiety oczekują, że mężczyzna będzie w stanie je w tym zakresie wspierać.

Bibliografia:

- Ardener, E. W., Ardener, S. G., Warmington, W. A. (1960). *Plantation and village in the Cameroons*. Oxford: Oxford University Press.
- Braun-Gałkowska, M. (1980). *Miłość aktywna*. Warszawa: IW PAX.
- Buss, D. M. (1989). Sex differences in human mate preferences: Evolutionary hypotheses testing in 37 cultures. *Behavioral and Brain Sciences*, 12, 1-49.
- Buss, D. M. (1994). The strategies of human mating. *American Scientist*, 82, 238-249.
- Buss, D. M. (1996). The evolutionary psychology of human social strategies. In: E. T. Higgins, A. W. Kruglanski (eds.), *Social psychology: Handbook of basic principles* (pp. 3-38). New York: Guilford.
- Buss, D. M. (2001). *Psychologia ewolucyjna*. Gdańsk: GWP.
- Buss, D. M. (2007). *Zazdrość. Niebezpieczna namiętność*. Gdańsk: GWP.
- Buss, D. M. (2014). *Ewolucja pożądania. Jak ludzie dobierają się w pary*. Gdańsk: GWP.
- Buss, D. M., Barnes, M. F. (1986). Preferences in human mate selection. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50, 559-570.
- Buss, D. M., Schmitt, D. (1993). Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective on Human Mating. *Psychological Review*, 100(2), 204-32.
- Buss, D. M., Shackelford, T. K. (1997). Susceptibility to infidelity in the first year of marriage. *Journal of Research in Personality*, 31, 193-221.
- Dawkins, R. (2010). *Najwspanialsze widowisko świata*. Warszawa: CiS.
- DeSteno, D. A., Salovey, P. (1996). Evolutionary origins of sex differences in jealousy: Questioning the „fitness” of the model. *Psychological Science*, 7, 367-372.
- Guilford, J. P. (1960). *Podstawowe metody statystyczne w psychologii i pedagogice*. Warszawa: PWN.
- Jastrzębski, J. (2015, czerwiec). *Konstrukcja, właściwości psychometryczne i zastosowanie Skali Wartości Reprodukcyjnych SWR*. Referat wygłoszony na XXIV Ogólnopolskiej Konferencji Psychologii Rozwojowej, Warszawa.

- Kirkpatrick, L. A. (1998). Evolution, pair bonding, and reproductive strategies: A reconceptualization of adult attachment. In: J. A. Simpson, W. S. Rholes (eds.), *Attachment theory and close relationships*. New York: Guilford.
- Kuczyńska, A. (1998). *Sposób na bliski związek. Zachowania wiążące w procesie kształtowania się i utrzymania więzi w bliskich związkach*. Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN.
- Nęcki, Z. (1990). *Wzajemna atrakcyjność*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Niziołek, K., Gołębiowska, E., Jastrzębska, J., Skoczek, A., Jastrzębski, J. (2015, czerwiec) *Ocena własnej wartości reprodukcyjnej, a poziom intymności, namiętności i zaangażowania w bliskich związkach*. Referat wygłoszony na XXIV Ogólnopolskiej Konferencji Psychologii Rozwojowej, Warszawa.
- Orians, G. H., Heerwagen, J. H. (1992). Evolved responses to landscapes. W: J. Barkow, L. Cosmides, J. Tooby (red.), *The adapted mind* (pp. 555-579). New York: Oxford University Press.
- Regan, P. C. (1980). Minimum mate selection standards as a function of perceived mate value, relationship context, and gender, *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 10, 53-73.
- Rostowski, J. (1987). *Zarys psychologii małżeństwa*. Warszawa: PWN.
- Shostak, M. (1981). *Nisa: The life and words of a !Kung woman*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sternberg, R. J. (1986). Triangular theory of love. *Psychological Review*, 93, 119-135.
- Sternberg, R. J. (1988). Triangulating love. In: R.J. Sternberg, M. L. Barnes (eds.), *The psychology of love* (pp. 119-138). New Haven, CT: Yale University Press.
- Trivers, R. L. (1972). Parental investment and sexual selection. In: B. Campbell (ed.), *Sexual selection and the descent of man: 1871-1971* (pp. 136-179). Chicago: Aldine.
- Wojciszke, B. (2003). *Psychologia miłości*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Znaniński, F. (1991). *Prawa psychologii społecznej*. Warszawa: PWN.